

KRONIKK

WTO: Riktig timing av frihandel er fundamentalt for økonomisk vekst, skriver Erik S. Reinert.

Tidsskifte for WTO

Erik S. Reinert
Siviløkonom
og sosialøkonom

SAMMENBRUDET i WTO-forhandlingene synes å ha framkalt allmenne sorgreaksjoner. For min del er jeg lykkelig over utfallet og innrømmer åpent at jeg sammen med en del andre lenge har arbeidet aktivt for at Doha-runden ikke skulle lykkes. I Arusha i Tanzania hadde en afrikansk organisasjon i 2003 samlet representantene som skulle forhandle for 14 østafrikanske land på forhandlingsmøtet i Cancun seinere samme år. Året etter var de fleste små øystatene i Det karibiske hav, og deres «felles forhandlingsmaskineri» (som de kaller det), samlet i Den dominikanske republikk. Begge steder stilte jeg gjerne opp for å begrunne hvorfor jeg synes Doha-runden var et tog som gikk i feil retning, og at det beste man derfor kunne gjøre var å stoppe det.

WTO-systemet er formelt demokratisk, slik at hvert land har én stemme, Burundi og St. Lucia har én stemme på linje med Norge og USA. Små stater blir strategisk viktige.

GRUNNEN TIL at jeg feirer er at den felles virkelighetsforståelsen er inne i en periode med usedvanlig raske endringer. Vi står mitt i et tideverv. Nyliberalismen vi fikk etter Berlinmurens fall er økonomisk og politisk mer ekstrem enn noe verden har sett siden 1840-åra, da David Ricardos økonomisk liberalisme nådde sitt høydepunkt. Aldri siden 1840-åra har troen på frihandel som den store utjevner av økonomisk vekst vært så sterk som den som hersket da Doha-rundene ble påbegynt i 2001. Et lappverk av hestehandler basert på et så usunt grunnlag ville blitt en dårlig grunnlov for verdenshandelen. En avtale om noen få år vil gi verdens fattige land, og på sikt dermed også oss, en langt bedre avtale enn den de ville fått nå.

Perioden mellom 1841 og 1848 representerte et radikalt brudd med den tidligere forståelsen av frihandelens rolle, i en periode som har mange fellestrekk med dagens. Blant annet en meget rask og radikal teknologisk utvikling. Økonomen og filosofen John Stuart Mills bok «Principles of Political Economy» fra 1848 ble et viktig vendepunkt. Det er viktig å merke seg at Mill ikke var noen «venstrevridd» person. Civitas Lars Fr. H. Svendsen karakteriserte ham nylig i Klassekampen som en «liberal gigant». Mill forsøkte nettopp å redde liberalismen fra en utfordring representert ved en annen bok som kom ut i 1848, Marx og Engels «Kommunistiske Manifest». Man kunne ikke lenger skyve dagens sosiale problemer under stolen, liberalistene måtte innrømme at Marx analyse hadde rett på mange punkter, og de justerte kursen.

JOHN STUART MILL uttrykker frigjøringen fra en tidligere tidsånds tvangstrøye veldig klart i bokas forord «Det hender ofte at menneskenes overbevisning i én tidsalder – en overbevisning ingen, uten en overmenneskelig innsats av geni eller mot, kan unnslipe – i en seinere tidsalder vil synes

LIBERAL GIGANT: Verden ville vært et bedre sted dersom ikke bare filosofer, men også økonomer, leste John Stuart Mill (1806-73), mener Erik S. Reinert.

som en så lett gjennomskuelig absurditet at det eneste problemet er å forstå hvordan en slik teori noen gang kan ha virket overbevisende.» I dagens situasjon betyr dette at om noen få år kommer vi til å si: «Hvordan kunne vi tro at sultne afrikanske bønder skulle bli mette bare de fikk selge maten sin til oss? Hvordan kunne vi tro at frihandel mellom en steinalderstamme og Silicon Valley skulle jevne ut inntektene mellom dem?»

Mill gikk tilbake på de to av Ricardos prinsipper som etter mitt syn var mest skadelige for folks velferd. Mill så at nasjoner trenger industri for å kunne skape allmenn velstand, han så at fattige land trengte det som på norsk ble hetende oppfostringstoll (infant industry protection). Industri skul-

le ikke bare forbeholdes England. Det andre prinsippet han forlot var Ricardos «wage-fund doctrine», dvs. tanken på at arbeidernes lønn ikke kunne vokse fordi en slags naturlov begrenset deres andel av bruttonasjonalproduktet. Hele Kontinental-Europa, inkludert Norge, industrialiserte etter Mills prinsipper, også formulert av tyskeren Friedrich List i 1841.

DAVID RICARDOS handelsteori, slik den i sin enkleste form lå til grunn for Doha-runden, er basert på en modell der verdensøkonomien er representert som byttehandel av arbeidstimer. Her er ikke kapital, her er ikke kunnskap, teknologi eller entreprenørskap. Har man først godtatt at verdensøkonomien på en meningsfull måte

kan la seg representere av bytte av slike helt kvalitetsløse arbeidstimer, er veien ikke lang før man matematisk kan «bevise» at dersom alle de som vasker tallerkener på Oslos restauranter plasseres i ett land og alle Oslos aksjemeklere i et annet, og vi deretter åpner for frihandel, vil oppvaskhjelper og aksjemeklere plutselig begynne å tjene det samme. Vi vil få «faktorprisutjevning» (prisen på kapital og arbeidskraft vil jevne seg ut mellom land). Med litt fantasi er det ikke vanskelig å se at verdenshandelen også kan skape «faktorprispolarisering».

Når man i tillegg, slik Verdensbanken gjør i sine modeller, forutsetter full sysselsetting, mister vi av syne den ødeleggende delen av kapitalismens «kreative ødeleggelse» slik Joseph Schumpeter beskriver det. Kreativiteten kan ofte skje ett sted og ødeleggelsen et annet. I Mexico skapte frihandel med sterkt subsidiert amerikansk landbruk millioner av arbeidsløse bønder som flyktet til USA for å få jobb. India har 600 millioner bønder som står i fare for å miste sin «konkurransedyktighet» i møtet med et sterkt subsidiert og uhyre effektivt utenlandsk landbruk. I hvilket land skal de søke jobb? En tilsynelatende uskyldig forutsetning i en matematisk modell kan få katastrofale konsekvenser i den virkelige verden.

MARX SPILTE en viktig historisk rolle i å «sivilisere» kapitalismen til glede for folk flest. Både i 1848 og rett etter 2. Verdenskrig bidro den kommunistiske trusselen til at frihandelsfundamentalismen måtte vike. Norge slapp begge ganger å spesialisere seg etter sitt daværende «komparative fortrinn» i landbruk, i forhold til henholdsvis England og USA. Min bok «How rich countries got rich... and why poor countries stay poor», som nylig kom i paperback, går igjennom disse argumentene i detalj.

Når man er imot noe er det viktig å være for noe annet. For 60 år siden i år vedtok alle FNs daværende medlemmer en grunnlov for verdenshandelen, det såkalte Havana-Charteret. Denne avtalen, hvis prinsipper ble videreført i GATT, satte frihandel som et mål for verden. Med erfaringene fra 30-åra friskt i mente fikk imidlertid sysselsetting og industrialisering forrang. Intet land skulle tvinges til frihandel før det var rustet. Riktig timing av frihandel er fundamentalt for økonomisk vekst.

Soria-Moria-erklæringen har med en passus i Havana-Charterets ånd om fattige lands rett til å drive næringspolitikk. Som forberedelse til en ny WTO-avtale ville Norge kunne yte et nyttig bidrag ved å organisere en internasjonal dugnad som ser på hvordan de sunne prinsippene som lå bak Havana-Charteret kan brukes i dagens kontekst. Dessuten er det fristende å komme med et fromt ønske om at norske universiteter igjen begynner å undervise økonomistudenten i sitt eget fags historie. Verden ville vært et bedre sted dersom ikke bare filosofer, men også økonomer, leste John Stuart Mill.

« Nyliberalismen vi fikk etter Berlinmurens fall er økonomisk og politisk mer ekstrem enn noe verden har sett siden 1840-åra.

DEBATT I DAGBLADET

Send til debatt@dagbladet.no eller kronikk@dagbladet.no
Tlf: 24 00 10 00

Debattredaktør: **Simen Ekern**. Debatt: **Marte Michelet**. Kronikk: **Mikael Godø**. Debatt på nett: **Astrid Meland**.

HOVEDINNLEGG: 5000 tegn inkl. mellomrom. KRONIKK: 7000 tegn inkl. mellomrom. INNLEGG: 2000 tegn inkl. mellomrom.

REPLIKK/KORTINNLEGG: 700 tegn inkl. mellomrom. Vennligst legg ved portrettfoto.

Mer informasjon om hvordan du får innlegg publisert hos oss finner du på dagbladet.no/debatt. Dagbladet tar ikke inn innlegg som er tilbudt flere publikasjoner. Vi tar dessverre bare imot innlegg i elektronisk form.